

מסורת הש"ס

א. אהלות פ"א מ"ז.

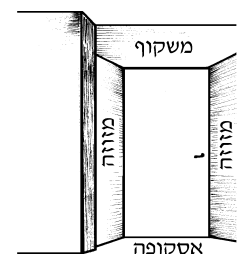
גרוסות

אלא דקאמר תנא קמא בכתי"מ (וראה רש"י): אלא לאו ארישא וקאמר ת"ק. טומאה טמונה בוקעת טומאה טמונה אינה בוקעת בכתי"מ: טומאה טמונה אינה בוקעת.

ומת הכלב ומוטל בכתי"מ: ומת ומוטל.

החיים

אסקופה, משקוף ככלל עשויה הדלת שבפתח הבית משלושה מרכיבים: האסקופה, היא המשטח שבתחתית הפתח, זו המכונה גם סף ומפתח. שתי המזוזות, הן הקורות האנכיות שמשני צידי הסף, מימין ומשמאל לפתח. והמשקוף, הוא הקורה או האבן העליונה שמעל לפתח (וכן זו שמעל החלון) הנשענת על שתי המזוזות ומקבילה לאסקופה שבתחתית הפתח.

ותני עלה [ושנויה עליה. על אותה הלכה שבמשנה שר' יוסי מטהר. ויש לברר: אהייא [על מה, על איזו הלכה במשנה] מוסבים דברי ר' יוסי? אילימא אסיפא [אם תאמר על הסוף]. בדינו של הארון שהעמידו בפתח הבית — והרי תנא קמא נמי טהורי קא מטהר [התנא הראשון גם כן הוא מטהר] במקרה זה! אלא צריך לומר דקאמר תנא קמא [שמה שאמר התנא הראשון] במגירה שבתוך הארון הנמצא בבית, שאם היתה טומאה בתוכה של המגירה — הבית טמא, אי [א] משום שדרך טומאה לצאת, ואי [א] משום שהוא סבור כי טומאה טמונה בוקעת, וכנגד זה קאמר ליה [אמר לו] ר' יוסי: ודקאמר [ומה שאתה אומר] כי דרך טומאה לצאת — הרי אין זה הכרח, שהרי יכול הוא להוציאה לחצאין או לשורפה במקומה, ודקאמר [ומה שאמרת] כי טומאה טמונה בוקעת — טומאה טמונה לדעתו אינה בוקעת. הרי נמצאו למדים לשיטת ר' יוסי שטומאה טמונה אינה בוקעת ועולה.

למעלה התבררה שיטת ר' יוסי בדין טומאה טמונה. ובענין זה רמי [משליכים, מראים סתירה] מדברי ר' יוסי על דברי ר' יוסי, דתנן [שכן שנינו במשנה]: הכלב

שאכל בשר האדם המת, והרי הכלב שצווארו ההוא, והריהו מוטל על האסקופה [מפתח הדלת], באופן שצווארו ופיו פונים לצד הבית פנימה. ר' מאיר אומר: אם יש בחלל שבתוך צווארו של הכלב כשיעור פותח טפח [טפח על טפח בגובה טפח] — הרי זה מביא את הטומאה אל תוך הבית. שכן חלקו העליון של הכלב מאהיל על הטומאה הנמצאת בתוך גופו, ויוצאת הטומאה מבעד לצווארו ופיו של הכלב אל תוך הבית. ואם לאו, שאין בצווארו של הכלב כשיעור זה, והרי איפוא אין בגופו של הכלב טומאת אוהל — אינו מביא את הטומאה אל תוך הבית. ר' יוסי אומר:

אם הטומאה. רבי יוסי אומר רואים — את הטומאה. קא סלקא דעמין, דהכי קאמר: נודקין נגופו את מקום הטומאה, אם היה מן המשקוף ולפנים.

הכי גרסינן — "ומני עלה: ורבי יוסי מטהר. אהייא? אי נימא אסיפא — תנא קמא נמי טהורי מטהר! אלא דקאמר תנא קמא "הבית טמא" — אי משום דדרך טומאה ללאת" כו'. ולא גרסינן "אלא לאו ארישא" — דהא גרישא צהדיא תנן צה "ורבי יוסי מטהר". אי נימא אסיפא — וכדקמיני — הא תנא קמא נמי מטהר! אלא — שמעיה ללאת קמא דקאמר "הבית טמא" כל היכא דמשכחת דחד מהניך תרי טעמי, אי משום דרך טומאה ללאת, כגון רישא דיש צה פותח טפח, דאין כאן טומאה טמונה אלא משום דקופה ללאת. ואי משום דטומאה טמונה בוקעת, מדנקט רישא "יש צה פותח טפח", ותנא סיפא עלה "העמידה צפתה ופתחה למוך — הבית טהור", ושמעין מינה: טעמא דיש צה פותח טפח, דאין כאן אהל טומאה טמונה. הא אין צה פותח טפח — אפילו העמידה צפתה ופתחה למוך הבית, טמא. מפני שטומאה טמונה בוקעת, והוא כאילו מוטל על האסקופה, והבית מאהיל עליו. וקאמר ליה רבי יוסי — גרישא דקאמר גבי "יש צה פותח טפח, הבית טמא", מפני שדרך טומאה ללאת — יכול הוא להוציאה לחצאין. ודקאמר — דנקט גרישא "יש צה פותח טפח", וטעמא משום דהכי קאמר: "יש צה פותח טפח", הא

אין צה פותח טפח — הבית טמא, משום דטומאה טמונה בוקעת — לאו מילתא היא, דטומאה טמונה אינה בוקעת. הכלב שאכל בשר המת והוא הכלב — דאילו חי, אפילו נכנס לבית — הבית טהור, כדאמר "בהמה המקשה" (חולין ע"א), דטומאה הבלועה צעלי חיים אינה מטמאה. ומוטל על האסקופה — ונארו לפנים. אם יש בצווארו פותח טפח — רוחצ טפח נארו. מביא את הטומאה — משום דפיו העליון מאהיל על הטומאה, וראשו השני ממשך האהל לבית ויוצא דרך פיו לבית. ואף על גב דאין לה אהל שחללו טפח, סבר רבי מאיר דממשך, האיל ורחצו טפח. ואם לאו אין מביא את הטומאה — כלל שאין צו רוחצ טפח — אינו אהל, כדתנן (אהלות פרק ג משנה ז): טפח על טפח על רוס טפח מרוצע, מציא את הטומאה. רבי יוסי אומר רואים — את הטומאה. קא סלקא דעמין, דהכי קאמר: נודקין נגופו את מקום הטומאה, אם היה מן המשקוף ולפנים.

תוספות

אם יש בצווארו פותח טפח כו' — תימה: אי צווארו של כלב חשיב דבר שאין מקבל טומאה — כי יש בצווארו פותח טפח, מאי הוי? נהי דרבי מאיר אית ליה חוקקים להשלים, מכל מקום הא ממעט הבשר את האויר מטפח, ואינה יכולה טומאה לבא. ואי חשיב דבר המקבל טומאה — היכי קאמר רבי יוסי "רואים את חלל הטומאה", הא אם אין בחללה טפח — אינו מביא, ואמאי, והא אינו יכול לחוץ, והרי הוא כפתוח לבית! ומיהו אפשר דמכל מקום לרבי יוסי הבית טהור, דכיון שאין בחלל טפח — אין כאן אהל שימשוך טומאה לבית, ופוסקת הטומאה בחוץ. אך קשה: נהי דבשר אפשר שאינו חוצץ עצמות, אמאי אין חוצצים? ויש לומר: כיון דאית ליה לרבי מאיר חוקקין, ויש בהם אויר קצת, דהעצמות אין סותמים כל הנקב אלא ממעטין, ומסתמא אין מבטלין וסופו להוציאם משם — לא חייצי, כדפרישית פרק "לא יחפור" (בבא בתרא יט, ב).

הכלב שאכל בשר מת ומת הכלב אף שהשאלה לענין טומאת הבית היא משום בשר המת הנמצא במעי הכלב, נשנה דין זה רק בכלל המת, ולא בכלל החי. שכן למדנו (לעיל ע"א, ב) כי טומאה הבלועה בתוך גופם של אדם ובעלי חיים החיים אינה מטמאה. והראשונים הסבירו את ענין הטומאה הבלועה (שולחן הרמב"ם היא דוקא בבלוע בגוף חי, ולא בדבר אחר) בכמה אופנים. שרשי (לעיל ע"א, א) כתב כי רואים את הטומאה שנבלעה כאילו היא מעוכלת, ושוב אינה נחשבת. ובמקום אחר (נדה מב, ב) כתב בדומה לכך, כי הטומאה הבלועה נחשבת כמי שאינה, ולכן אין בה מגע ולא משא. ויש שכתבו כי הבלוע בעל חיים אינו נחשב כמי שאינו, אלא בטל לגופו (ר"ש בפירושו למקוואות פ"י מ"ח, מאירי ועוד). ויש שהבינו בדעת הרמב"ם כי תוכו של האדם מהוה חציצה, והוא המונע ממה שבתוכו לטמא ולהיטמא כעין דין צמיד פתיל בבלי חרס (ראה חידושי ר' חיים הלוי להלכות טומאת מת פ"ב ה"ב, חידושי הגר"ו לבכורות כב, א).

אם יש בצווארו פותח טפח מביא את הטומאה כתב רש"י כי הכוונה היא שבדקים אם יש ברוחו של צוואר הכלב שיעור טפח. ואולם לא פירש כיצד מתבצעת מדידה זו. ויש שכתב שמודדים את היקף הצוואר, ואם נמצא שיש בו יותר משלושה טפחים, הרי זה מורה שיש ברוחו של הצוואר טפח. שכן כלל הוא שהיקף המעגל הריהו מעט יותר מפי שלוש מקוטרו (ר"ש אהלות שם). ותהו אחרונים שהרי אף יש בקוטרו של צוואר הכלב שיעור טפח, עדיין אין בצוואר חלל של טפח על טפח בגובה טפח. ואכן יש מהראשונים שכתבו שמודדים אם יש בהיקף צוואר הכלב כדי ארבע טפחים וחמישית, שאופן זה מתקיים גם בגובהו של הצוואר שיעור טפח (רא"ש).

אורה ההלכה

הכלב שאכל בשר מת ומת הכלב ומוטל על האסקופה הכלב שאכל בשר המת ומת בתוך שלושה ימים והיה מוטל על האסקופה, רואים את חלל הטומאה מגופו, אם הוא כנגד המשקוף ולפנים — הבית טמא, ומכנגד המשקוף ולחוץ — הבית טהור. כ"י יוסי. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת מת פכ"ה ה"ז).

עיונים

אילימא אסיפא תנא קמא נמי טהורי קא מטהר אלא דקאמר תנא קמא לפני רש"י עמדה גירסה (יעוין בגרסות) "אלא לאו ארישא", ואולם נדחתה גירסה זו על ידו, שהרי אין מקום להעמיד את דברי הברייתא כמוסבים על תחילת המשנה (כדין טומאה הנמצאת במגירה שבארון, שכן בתחילת המשנה נאמר במפורש שר' יוסי מטהר, ואין אנו נצרכים לדברי הברייתא לבירור דעת ר' יוסי באופן זה (רש"י). ואי משום דטומאה טמונה בוקעת שכן שמע ר' יוסי מדברי התנא הראשון במשנה שדעתו היא שהבית טמא, או משום שדרכה של הטומאה הנמצאת עתה במגירה שבארון לצאת מתוכה אל תוך הבית — והרי זה השנוי בתחילת המשנה במגירה שיש בה עצמה חלל בשיעור פותח טפח (ואין זו איפוא טומאה טמונה), ומטמאת את הבית מדברי חכמים משום נימוק זה שסופה לצאת מן המגירה. או משום שטומאה טמונה בוקעת ועולה — והרי זה השנוי בסוף המשנה בזמן שהארון היה עומד בפתח הבית ופתחו פונה אל מחוץ לבית, שהבית טהור, ולמדים אנו שטעם הדבר משום שיש בה חלל בשיעור פותח טפח, ומעתה אין כאן אוהל טומאה טמונה. ומכאן נסיק שאם לא היה חלל בשיעור זה — הבית טמא, אף שפתחו של הארון פונה אל מחוץ לבית. וטעם הדבר: מפני שטומאה טמונה בוקעת ועולה, והריהו נחשבת כנמצאת על פני קרקע הבית והבית מאהיל עליה (רש"י). והסבירו אחרונים כי כך גם עולה מלשון המשנה, שכן בתחילה נאמר בה שמדובר בתבית המגדל שיש בה פותח טפח. והרי לא נצרכה המשנה לציין זאת, שכן אף כשאין במגירה זו חלל בשיעור פותח טפח, גם אז הבית טמא מחמת הטומאה הנמצאת במגירה, מפני שהטומאה שבמגירה היא טומאה רצוצה. וכן בשיעור במגירה חלל בשיעור פותח טפח אין צורך לשנות שכשהטומאה בבית כל שבמגירה הריהו טהור, שהרי הארון חוצץ בעד הטומאה. ומעתה ששנינו שמדובר בתחילת המשנה באופן שיש במגירה חלל בשיעור פותח טפח — אין זה אלא מפני סוף המשנה. שכן זה הנאמר בסוף המשנה אינו מתקיים אלא בזמן שיש במגירה חלל בשיעור פותח טפח. ואולם אילו לא היה בה חלל בשיעור זה — אין הבית טהור, כאשר הטומאה במגירה שבארון, אף שפתחה פונה לחוץ (לב אריה).

הבית טמא – השתא קא סלקא דעמין: אד"אין זלוארו טפח" קאי, דקאמר רבי מאיר: הבית טהור. וקאמר ליה רבי יוסי: אם הטומאה מן המשקוף ולפנים, אף על פי שאין זלוארו רוחב להיות הוא אהל – הרי יש כאן אהל גדול, שהבית מאהיל על הטומאה. וסתם חלל הגרון אין צו טפח, והוי לה טומאה טמונה. מן המשקוף ולחוץ הבית טהור –

רואין, מפנגד השקוף ולפנים – הבית טמא, מפנגד השקוף ולחוץ – הבית טהור. רבי אלעזר אומר: פיו לפנים – הבית טהור, פיו לחוץ – הבית טמא, מפני שטומאה יוצאה דרך שוליו. רבי יהודה בן בתירא אומר: בין כף ובין כף – הבית טמא. מאי לאו א"אין בצוארו פותח טפח" קאי רבי יוסי, ושמע מינה: טומאה טמונה בוקעת! אמר רבא: "רואין את חלל הטומאה" קתני, ורבי יוסי בתרתי פליגי, וקאמר ליה לרבי מאיר: דקאמרתי פי יש בצוארו פותח טפח – מביא את הטומאה, אגן בתר חללה אזלינן. ודקא אמרת הבית כולו טמא. מפנגד השקוף ולפנים – הבית טמא, מפנגד השקוף ולחוץ – הבית טהור. רב אחא בריה דרבא מתני לה בהדיא, רבי יוסי אומר: רואין את חלל הטומאה. ב ומאן תנא דפליגי עליה? רבי שמעון הוא, דתניא, רבי שמעון אומר:

מסורת הש"ס
ב. תוספתא אהלות פ"ד,
א.

גרסות
רואין מכנגד השקוף בכתי"מ: רואין את הטומאה מכנגד השקוף ויש בכתי"מ: רואין אם מכנגד השקוף. אלעזר יש בכתי"מ: אלעזר. יהודה בן בתירא בכתי"מ: יהודה. ושמע מינה טומאה טמונה בוקעת יש בכתי"מ: אלמא טומאה בוקעת וכן יש: אלמא טומאה בוקעת ועולה.

רואין את חלל הטומאה קתני בכתי"מ: הכי קאמר רואין את חלל הטומאה. וקאמר ליה לרבי מאיר דקאמרתי יש בכתי"מ: וא"ל דקאמרתי. אגן בתר חללה אזלינן בכתי"מ: בתר חללה אזלינן ורואין את חלל הטומאה. הבית כולו טמא מכנגד השקוף ולפנים הבית טמא מכנגד השקוף ולחוץ בכתי"מ: על האסקופה הבית כולו טמא מכנגד השקוף ולחוץ. דפליגי עליה רבי שמעון הוא בכתי"מ: דפליגי עליה דר' יוסי ר"ש היא ויש בכתי"מ: דפליגי עליה ר' שמעון.

דטומאה טמונה אינה בוקעת. אלא א"יש זלוארו פותח טפח" קאי, ולקולא. דקאמר רבי מאיר: אהל הלאר ממשיך הטומאה לבית, והאיל ורחבו טפח, ואף על פי שאין חללו טפח. וקאמר ליה רבי יוסי: רואין את חלל הטומאה, חלל הלאר, אם יש בחללו טפח – ממשיך, ואם לאו – אינו ממשיך. והאי "רואין את הטומאה" – לאו רואין את מקום שכינת הטומאה קאמר. דלמקום שכינתה לא חשיינן, דלא שני לן אם צבית אס לחוץ לבית, שאין טומאת הבית אלא משום המשכה. אלא "רואין את חללה" קאמר. ודקמסיים נסיפא "אם מכנגד המשקוף ולפנים" כו' – מילתא אחרימי היא. ובתרתיה פליגי – והכי קאמר ליה לרבי מאיר: דקאמר לענין המשכה, אם יש זלוארו כולו עם עובי דפנותיו רחב טפח ממשיך – אגן, חלל טפח זעין. ודקאמרתי – על האסקופה כולה – הבית טמא, ואף על פי שאין פיו מן השקוף ולפנים. דקאמרתי כל האסקופה כלפנים. והאסקופה רחבה, ושקוף מחותך צו, שהדלת נוקף ושוקף צו כשסוגרין אותו. ומשהוא שקוף ולפנים הוי כלפנים. שקוף – *צט"ל זלעו, כמו שאנו עושין למפתן ולמשקוף העליון, מקום שהדלת נוקף עליהן. ולשון שקיפה היא הכאה, שנוקף דבר על צירו. כדמתרגמינן "חצורה" (שמות כא): משקופי. "עלה נדף" (ויקרא כו): טרפא דשקוף. "שדופות קדיס" (בראשית מא): שקיפן קידוס, חצוטות צרות. מאן תנא – דלעיל (קכה, צ) דהנוגע בכתלי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל חצי זית, דקתני "טהור", דלא מנטרפי. אלמא, גגע ואהל – לאו מד שמא הוא, ופליגי אדריבי יוסי דקרי לאהל "נוגע"?

רואין את חלל הטומאה קתני בכתי"מ: הכי קאמר רואין את חלל הטומאה. וקאמר ליה לרבי מאיר דקאמרתי יש בכתי"מ: וא"ל דקאמרתי. אגן בתר חללה אזלינן בכתי"מ: בתר חללה אזלינן ורואין את חלל הטומאה. הבית כולו טמא מכנגד השקוף ולפנים הבית טמא מכנגד השקוף ולחוץ בכתי"מ: על האסקופה הבית כולו טמא מכנגד השקוף ולחוץ. דפליגי עליה רבי שמעון הוא בכתי"מ: דפליגי עליה דר' יוסי ר"ש היא ויש בכתי"מ: דפליגי עליה ר' שמעון.

תוספות

מאי לאו אין בצוארו פותח טפח – "ורואין" היינו רואין את הטומאה אם היא כנגד השקוף או לא.

אמר רבא הכי קאמר כו' – לא הוה מצי למימר דא"יש בצוארו פותח טפח" קאי, ולא בא לחלוק, אלא דלא חשיב לשקוף אהל. ו"ורואין" אצואר כלב קאי – דלא שייך למימר לשון "ורואין" אהא, דהא מונח קמן. אלא אטומאה שהיא בפנים או אחלל שייך לומר "ורואין".

אגן בתר חלל אזלינן – ורבי מאיר דלא בעי חלל טפח, לטעמיה דאית ליה בפרק קמא דשבת (ז, ב), דחוקקין להשלים, גבי "זרק ונת בחור כל שהוא". ונהי דבפרק קמא דערובין (יא, ב), גבי "כיפה" לא אמר חוקקין להשלים אלא כשיש ברגליה ארבע – הני מילי גבי מזוזה, דכתיב (דברים יא) "ובשעריך", ובעינן שער חשוב. אבל בעלמא, אפילו אין שם ארבע – חוקקין. וצריך עיון שם. ונראה: דהך שמעתא מיירי כשאין טפח מן השקוף ולחוץ, וכשסוגרין הדלת – הוא כאהל בפני עצמו, ואין אהל פחות מטפח. ורבי אלעזר אומר: פיו לפנים – הבית טהור, לחוץ – הבית טמא, מפני שטומאה יוצאה דרך שוליו. ונראה: דרבי אלעזר לאו א"כלב" דרבי יוסי קאי, דרבי יוסי – בכלב שיש בצוארו חלל פותח טפח איירי, ורבי אלעזר – שאין בחלל פותח טפח. מדקאמר "פיו לפנים, הבית טהור" – אלמא בסתם כלבים איירי, שאין בצוארם פותח טפח.

מאן תנא דפליגי עליה דרבי יוסי רבי שמעון היא – פירש הקונטרס: מאן תנא דאמר לעיל נוגע בחצי זית, ודבר אחר מאהיל עליו ועל חצי זית – טהור, דלא מצטרף. אלמא, תרי שמי נינהו, דאהל לאו היינו נגיעה. וקשה: דהתם אפילו רבי יוסי מודה, בין לאביי בין לרבא, דהא למעלה מטפח – אהל בהמשכה הוא! ונראה לפרש: דאמאי דקאמר לעיל "מאן האי תנא דחשיב לאהל נגיעה? רבי יוסי", מכלל דאיכא דפליגי עליה, וקאמר: מאן הוי האי תנא?

עיונים

אגן בתר חללה אזלינן כתבו אחרונים כי נראה שמורה ר' יוסי שאין צריך חלל טפח מעוקב (טפח על טפח בגובה טפח), אלא כל שיש חלל ששטחו בכלל הוא טפח מרובע, ואף שהצד העליון מונח על הצד התחתון, ואין ביניהם ריוח פני – רואים את התחתון כמו שאינו, והעליון מביא את הטומאה. אכן בנוש אחד סתום, אין לראות את התחתון כמו שאינו, ואולם כאשר יש חלל באורך טפח בין העליון לתחתון – העליון נחשב כ"אוהל" להמשיך את הטומאה אל תוך הבית, ואילו את התחתון רואים כמו שאינו. ולדעת ר' מאיר גם אם אין במשך החלל טפח, מכל מקום כיון שהרי יש כאן שתי שכבות

שחלל מפסיק ביניהן ("קפולין") כל שהן – אין בשר הנבילה מנעט וסותם, והעליון מביא את הטומאה. וברעת ר' אלעזר הסבור שהטומאה יוצאת דרך שוליו, אמרו כי נראה שמדובר כשמעט משוליו נתון לפנים, במקום שאין קפולין טפח, ואף על פי כן כיון שהנקב הזה עשוי להוציא – הרי זה נקב חשוב, ואין הוא כנוף אחד סתום. מה שאין כן בפה סבור ר' אלעזר שאינו נחשב כנקב שוליו, ולכך צריך בצוארו קפולין טפח (כר' יוסי). ולדעת ר' יהודה בן בתירא נחשבים שני הנקבים כקפולין, ובשניהם אין צריך חלל טפח (חזו"א, יו"ד).

*בטי"ל מן הצרפתית העתיקה bateil – החלק שעליו נוקשת הדלת הנסגרת.

המת שאמרו שמטמא הריהו בבשרו (ובלבד שיש בו שיעור כזית) ובאבר (שלם), ובעצמותיו (בשיעור כרובע) וברוב מנין ובנין שלו. וכל אלה מטמאים באחת משלושת אופנים: במגע, במשא, ובאווהל. ואולם יש שלש טומאות הפורשות מן המת, שרק שתיים מדרכי ההיטמאות נוהגות בכל אחת מהן, ואולם דרך ההיטמאות השלישית אין בהן.

שְׁלֵשׁ טוּמְאוֹת פּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת, שְׁתֵּים בְּכָל אַחַת וּשְׁלִישִׁית אֵין בָּהֶן. וְאֵלוֹ הֵנּוּ: מְלֵא תְרוּדוֹ רֶקֶב, וְעֵצִים כְּשֵׁעוּרָה, וְגוֹלָל וְדוֹפֵק. מְלֵא תְרוּדוֹ רֶקֶב מְטַמֵּא בְּמִשָּׁא וּבְאֵהָל, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמִגְעוֹ. וְהֵיכָן מְגַעוֹ – עִם אַחַת מֵהֶן. עֵצִים כְּשֵׁעוּרָה מְטַמֵּא בְּמִשָּׁא וּבְמִגְעוֹ, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֵהָל. וְהֵיכָן אֵהָלוֹ – עִם אַחַת מֵהֶן. גּוֹלָל וְדוֹפֵק מְטַמֵּא בְּמִגְעוֹ וּבְאֵהָל, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמִשָּׁא. וְהֵיכָן מְשָׂאוֹ – עִם אֶחָד מֵהֶן.

א "קולית נבלה וקולית השרץ" וכו'. תנו רבנן: "בנבלתה" – ולא בקולית סתומה. יכול אפילו ניקבה? תלמוד לומר: "הנגע... יטמא", את שאפשר ליגע – טמא, ואת שאי אפשר ליגע – טהור. אמר ליה רבי זירא לאביו: אלא מעתה, בהמה בעורה לא תטמא! – פוק חזי פמה נקבים יש בה. אמר ליה רב פפא לרבא: אלא מעתה, כוליא בחלבה לא תטמא! – תא חזי פמה חוטין נמשכין הימנה.

ב בעי רב אושעיא: חישב עליה לנוקבה ולא ניקבה,

המאהיל נקרא נוגע, ושלא כר' יוסי.

שנינו במשנתנו כי הנוגע בקולית נבלה וקולית השרץ כשהן סתומות (ואי אפשר לגעת במוח שבתוכן) – הריהו טהור. שכן אין עצמותיהן כשלעצמן מטמאות. ובענין זה עוד תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא על הכתוב בטומאת נבילה "הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב" (ויקרא יא, ט). ובאה המלה "בנבלתה" להדגיש: דווקא זה הנוגע בנבלתה, ולא זה הנוגע בקולית סתומה. מעתה יש לשאול: יכול יהא כן הדין אפילו הנוגע בקולית שניקבה? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "הנוגע בנבלתה יטמא", ללמדנו: דווקא את זה הנוגע כמה שאפשר ליגע בו – הרי הוא טמא, ואולם את הנוגע בדבר שאי אפשר ליגע בו, וכגון קולית שאי אפשר לגעת במוח שבתוכה – הריהו טהור. שאף הנוגע ב"שומר" (בקולית זו השומרת על המוח שבתוכה) בדבר שאי אפשר לגעת בו, אין הוא נטמא בכך. אמר ליה [ר] ר' זירא לאביו בשאלה: אלא מעתה, שאין מטמאת הנגיעה ב"שומר" של דבר שאי אפשר לגעת בו, גם בהמה נבילה, כשהיא עדיין נתונה בעורה (בטרם הופשטה ממנו), לא תטמא שהרי בשלב זה אי אפשר לגעת בבשר, ואילו הנגיעה היא רק ב"שומר", הוא העור! השיב לו אביו: פוק חזי [צא וראה] כמה נקבים יש בה בבהמה (פה), אף ועיניים) שדרכם אפשר לגעת בבשר. וכיוצא בזה אמר ליה [ר] רב פפא לרבא: אלא מעתה שאין מטמאת הנגיעה ב"שומר" דבר שאי אפשר לגעת בו, נגיעה בכוליא (כליה) המכוסה כולה בחלבה לא תטמא! השיב לו רבא: אין זה נחשב כדבר שאי אפשר לגעת בו, שהרי תא חזי [בוא וראה] כמה חוטין נמשכין הימנה מהכליה אל מחוצה לה, וניתן לגעת בהם.

ב שנינו במשנתנו שישנה הבחנה בדין טומאה בין קולית הנבילה והשרץ הסתומות לבין הנקובות, ובענין זה בעי [שא] רב אושעיא: אם הבעלים חישב עליה לנוקבה, ועדיין לא ניקבה,

מרבין לקמן מ"יטמא" דשרצים קולית השרץ נקובה. ואף על גב דמ"הטמאים" דרשינן דרשות טובא – אבל קולית נפקא מ"יטמא". ואף על גב דמ"הטמאים" דרשינן דרשות טובא –

מסורת הש"ס
א. תיובת פ"א, לט.

גרסות

במשא ובאהל יש בכת"י: באהל ובמשא. עם אחת מהן בכת"י: באחת מהן ויש בכת"י: באחד מהן. את שאפשר ליגע טמא ואת שאי אפשר ליגע טהור יש בכת"י: ליגע טמא.

רבי זירא יש בכת"י: רב זעירא וכן יש בכת"י: ר"ז לאביו שימן זבב"ד.

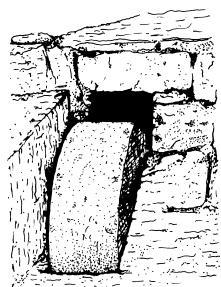
בהמה בעורה לא תטמא פוק בכת"י: בעורה לא תטמא.

רב פפא לרבא בכת"י: רב פפא ויש בכת"י: ר"פ לאביו.

תא חזי כמה בכת"י: א"ל חזי כמה.

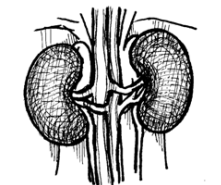
החיים

גולל דוּפֵק

הגולל היא אבן גדולה שאותה גללו אל פי הקבר לסותמו. במערות קבורה חשובות היתה אבן זו כעין גלגל אבן גדול, שאפשר היה להזיזו בכל עת שרוצים להיכנס למערה. הדופק היא האבן שבה היו תומכים את הגולל. כן מוצאים אנו אף "דופק דופקין" שהיא אבן נוספת שהיו שמים בצד אבן הדופק, כתמיכה בה. ויעוין ב"עיונים".

כוליא, חוטין נמשכין ממנה

ראה נספח תמונות עמוד 5.

שלש טומאות פורשות כר' – טומאות הרצה פורשות מן המת, כגון: כזית צמר, וסדרה וגלגולת שלא חסרו, ורובע עלמות, ומלא תרווד רקב, ועלם כשעורה, ורוב המנין והענין. אלה שלש טומאות פורשות ממנו, ששוות דבר זה שיש בכל אחת שמים מטומאתו של ממ: או מגע ומשא בלא אהל, או מגע ואהל בלא משא, או משא ואהל בלא מגע, והשלישית אין צה. ואלו הן – השלש הפורשות, שהמשפט הזה נהג צהן. מלא תרווד רקב ועצם כשעורה וגולל דוּפֵק – "גולל" – זה כסוי העליון שנתמך על המת, "דופק" – זה כסוי העליון נלדיו. ורצין להו מקראי צפרק "צהמה המקשה" (חולין ע"ב). והנך תרי – חדל טומאה נינהו, ששניהם יולאים ממקרא אחד, וטומאתן שיה. אצל שאר פורשים מן המת – כל שלש טומאות המת נוהגים צהם. מלא תרווד רקב מטמא במשא ואהל – שהרי נושא את כולו. ואינו מטמא במגע – שאין נוגע בכולו. והיינו פליגא דרבי יוסי דלמר: מלא תרווד רקב מטמא במגע, דקרייה ליהל מגע. והיכן מגעו – של ממ. באחת מהן – נכל אחת מאלו השמים הנותרות. עצם כשעורה – הלכה למשה מסיני דמגע ומשא אית ליה, ולא אהל. כדאמרין בנייר (ג,ג): עלם כשעורה – הלכה. והיכן אהל – של ממ? גולל דוּפֵק – נמי הלכה גמירי לה "צהמה המקשה" (חולין ע"ב). ולמאן נפקא ליה התם מקרא, לא ידענא מהיכן אימנעא משא. יכול אפילו נקבה – לא הו טמא? תלמוד לומר הנוגע יטמא – יו"ד תירא דריש. את שאפשר ליגע טמא – קס טומאה עליו. הילכך, אף על פי דלא נגע אלא בעצם – טמא, ד"שומר" מכניס ומוליא טומאה. בהמה בתוך עורה – כל זמן שלא הופשטה כלל. לא תטמא – דהא אי אפשר ליגע בצמר. כמה נקבים יש בה – הפה והחוטם והעיניים. חלב – אינו טמא, כדכתיב "עשה לכל מלאכה", ותניא בגמרא ד"כל שעה" נפקאים (ג,ה): "מלאכה" – מה תלמוד לומר "לכל מלאכה"? שיוכל למלאכת הדיוט יהא טהור, למלאכת גזיה יהא טמא – תלמוד לומר "לכל מלאכה". כוליא – המכוסה בחלבה לא תטמא, הואיל ואי אפשר ליגע צה. נמשכין הימנה – נלמנעמיה, וכן צמר.

תוספות

עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא אבל לא באהל – פירש בקונטרס דהלכה למשה מסיני הוא. ואי אפשר לומר כן, דמקראי ילפינן לה בנייר פרק "כהן גדול" (ג,ג), ולא הוה הלכה אלא מה שהנזיר נגאל עליו אף על גב דלא מטמא באהל. **גולל** דוּפֵק מטמא במגע ובאהל ואין מטמא במשא – למאן דאמר בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע"ב), דגולל דוּפֵק הוה מהלכה, איכא למימר דחכי גמירי לה. אלא למאן דמיתני לה מ"על פני השדה" קשה: אנו לך? ונראה משום דההוא קרא ד"יכל אשר יגע על פני השדה" מוקמינן בנייר (ג,ג), באהל, הילכך מטמא באהל. ובמגע נמי מטמא – משום דאפקיה בלשון נגיעה, אבל במשא לא מצינו שיטמא. **בנבלתה** ולא בקולית סתומה – מהאי קרא נמי ממעטינן בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע"ב), עצמות וגידין. וקשה: דאם כן, היכי נמטע מיניה קולית סתומה? ומיהו כיון דלא מרבין "שומר" אלא בנקובה שיוכל ליגע, ממילא כי אמעיטו עצמות, אמעיט נמי קולית סתומה. אף על פי ד"שומר" הוה כסתום, כגון חטה בקליפתה – התם מרבין מקרא ד"זרע אשר יזרע", כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה. אבל הכא גלי קרא ד"שומר" לא הוה אלא בשאפשר ליגע. וכן גבי שרצים אפשר דרשינן מ"טמא" דרשות טובא. או טובא "טמאים" כתיב התם.

טומאת מגע, שהרי המאהיל נקרא "נוגע" (רש"י). ויש שכתבו שהראיה שר' שמעון חולק על ר' יוסי אינה ממה שאמר שהרקב אינו מטמא במגע, שהרי גם ר' יוסי סבור כן. ואולם ממה שהמשיך ר' שמעון ואמר: והיכן מטמא מגעו של מת (באלה השלוש טומאות)? והשיב שאין זה אלא בשתיים האחרות. ולא ברקב – הרי זה מוכיח שלדעת ר' שמעון אין דרך שתהיה טומאת מגע ברקב, והרי זה שלא כדעת ר' יוסי האומר שיתכן הדבר כשיש מאהיל, הנקרא "נוגע" (רמב"ן). **עצם כשעורה מטמא במשא ובמגע ואינו מטמא באהל** נחלקו ראשונים במקורה של הלכה זו. יש שכתבו שזו הלכה למשה מסיני שהעצם (אם יש בה כשיעור שעורה) מטמאת במשא וכן במגע, ואולם אין היא מטמאת באוהל. שכן למדנו בסוגיה בנייר (ג,ג), ויש שאמרו שאין זו הלכה למשה מסיני, שהרי באותה סוגיה שבמסכת נזיר נלמדה הלכה זו מן הכתוב "וכל הנוגע בעצם או בחלל" (במדבר יט, יח) שדרשו מן הכתוב "בעצם" – זה עצם כשעורה (תוס'). **תא חזי** העירו אחרונים כי כדרך ששאל רב פפא את רבא כן שאל ר' זירא את אביו, וכדרך שהשיב אביו לר' זירא כן היתה תשובתו של רבא לרב פפא. ואולם בעוד שאביו אמר לר' זירא "פוק חזי" (שיצא ויראה כמה נקבים יש בבהמה שדרכם אפשר להגיע אל בשרה, גם בטרם הופשטה מעורה), הרי שרבא אמר לרב פפא "תא חזי" (שיבוא ויראה כמה חוטין נמשכים מן הכליה אל מחוצה לה). והסבירו טעם הדבדל ביניהם: שהנקבים (כפה, וכאחוניים, וכעניניים) נראים לכול, ולכן אין לו לשואל אלא לצאת לכל מקום בו נמצאת בהמה, ויווכח בעצמו שאפשר להגיע אל בשרה של הבהמה גם בטרם הופשטה מעורה, דרך הנקבים הללו. ואולם כדי להבחין בחוטים היוצאים מן הכליה וחוצה לה, יש צורך בהתבוננות מכוונת, שהרי החלב מכסה את כל הכליה, ונדרש המתבונן להדרכה להבחין בחוטים הללו. ולכן אמר רבא לרב פפא, שיבוא אליו ויראנו אותם חוטים (לב אריה).

אורח החלבה

חישב עליה לנוקבה ולא ניקבה קולית שחישב עליה לנוקבה, ועדיין לא ניקבה – הנוגע בה ספק טמא. שספק הוא אם מחוסר נקיבה נחשב כמחוסר מעשה או לא. ואף שהכריעה הגמרא שמחוסר נקיבה אינו נחשב כמחוסר מעשה, כתב הכס"מ שספק הרמב"ם שהריהו ספק טמא משום שבגמרא היתה לפניו גירסה אחרת בגמרא (וראה מ"הריי קרקוס שיישב את דעת הרמב"ם באופן אחר). (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאה פ"ב ה"י"ב)

משנה ביצת השרץ – יש שרץ שהוא מטיל ביצים: נב, והלגטאה, ומומט. המרוקמת – שגולד צה אפרות. טהורה – ואף על פי שלא נגע טומאה. יש מין עכבר – שאינו פרה ורצה אלא מעמנו נוזר מאדמה, כאשפה המשלכת תולעים. ואם עדיין לא נצרכה העכבר, אלא נדו אחד הימני או השמאלי, הנוגע צנצר – טמא, באדמה שכנגדו – טהור.

גמרא הטמאים – "אלה הטמאים", ה"א יסירא מדרשת לכמה דרשות: לאסור זינן ורוטצן (חולין קי"ג), ולעורוטיהן כנשקן (חולין קכ"ג), ולצית השרץ. תלמוד לומר השרץ – "הטמאים לכס נכל השרץ". כחוט השערה – שער ראשו וזקנו, אם יכניסו לחוכו – הרי נגע, וטמא. שהשער הממוצר הרי הוא כנשר, זין שער טהור הנוגע בטומאה, זין שער טמא שנגע בו הטהור – טמא. דמניא בתורת כהנים: הנוגע צנצר הזב, ולא צנאה שעליו, ולא בקילקלין, הוא עירצוב שער תלוש המתקשה ונאסף צנערו שעל החזה ושעל השחי. *פולטריין בלע"ז, ואינס מחוצרין לצנצר. להכי קרי ליה "קילקלין" –

מה קילקלין זה מקושר כנגד החוץ, אף הני שערות קשורין ומכוסין שם. כך מנאמי דצנרי רב האי: יכול שאני מוילא את השער ואת הצפורין? תלמוד לומר "טמא" – הא למדת ששער הטמא הרי הוא כנשרו. ושער הטהור נמי תניא התם: "וכל אשר יגע בו הזב", "צו" – ולא צנאה שעליו, ולא בקילקלין שעליו. יכול שאני מוילא את השער ואת הצפורין? תלמוד לומר "טמא". והוא שהשרץ – חזיו על פני ארכו של שרץ, מראשו ועד רגליו. כלומר, שמנד אחד הוא נעשה צנר. ולהכי טמא אם נגע צנצר, דחשיב "שרץ" הוא. מאן דמתני לה – להא דרבי יהושע ארישא, דמיירי צנוגע צנצר, ואפילו הכי מטהר ליה רבי יהושע זן לוי אם לא השרץ על פני כולו. כל שכן אסיפא – אדרבי יהודה, דמיירי צנוגע צנאה. דאשמעינן דלא טימא רבי יהודה צנצר אלא אם כן השרץ על פני כולו, דהכי מסתבר שפיר. ולקמן תנא: כל שיש צנעה יש ציס, חוץ מן החולה. עכבר שבים – דג הוא דומה לעכבר, ו"עכבר" שמו. ודין הוא – מדינא נפקא ליה דלא מטמא, ולא צריכה קרא. מה חולדה מין הגדל על הארץ – ולא שבים, שהרי אין חולדה ציס. אף עכבר – אף על פי שיש ממניו ציס, לא טימא אלא מין הארץ. אי על הארץ יכול על הארץ יטמא – כלומר, אומר

אני: לא אדרשנו לך צמדה זו, אלא לכן צה לומר: על הארץ יטמא, זין עכבר הים זין עכבר היבשה, אם על הארץ נגע צטהור – יטמאנו, ואם נפל לים וחס נגע צטהור – לא יטמא.

תוספות

יכול אפילו לא רקמה תלמוד לומר השרץ – ואם תאמר: ולרקמה למה לי קרא לענין טומאה? הא לענין אכילה פשיטא לן בלא קרא, בפרק "אלו טרפות" (חולין ס"ד, א), שאם רקמה ואכלה – לוקה משום "השרץ השורץ על הארץ". אלמא, "שרץ" איקרי! ויש לומר: דודאי רקמה "שרץ" איקרי, אבל "עב" ועכברי" לא איקרי. וכחאי גונא אמרינן בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע"א), דלא איקרי חלב "ישור כשב ועז", עד שיצא העובר לאויר העולם. אי נמי: מקרא דהכא קים לן ב"אלו טרפות" לענין אכילה שלוקה.

בתורה בכלל שמונת השרצים "עכבר" ("וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ ולכאורה דבר הנלמד מן הדין (היקש) הוא: טימא בחולדה וטימא בעכבר, מה חולדה המטמאת היא דווקא מין הגדל על הארץ, אף עכבר המטמא הוא כל ששמו "עכבר", ובכלל זה אפילו עכבר שבים הריהו מטמא, או כלך (הלף) לדרך זו: טימא בחולדה וטימא בעכבר, מה חולדה המטמאת הריהי כל ששמה הוא "חולדה". אף עכבר המטמא הוא כל ששמו "עכבר". לכך תלמוד לומר "על הארץ" – זה שעל הארץ, של יבשה, ואין עכבר של ים מטמא. ועדיין יש לשאול: אי [אם] למדים אנו מן הכתוב "על הארץ", יכול שכך בא הכתוב ללמדנו: שאם היה העכבר על הארץ, בין עכבר של יבשה ובין עכבר של ים – יטמא, ואולם אם ירד לים, בין עכבר של יבשה ובין עכבר של ים – לא יטמא,

עיונים

הדר פשטה מחוסר נקיבה לאו כמחוסר מעשה דמי וכיוצא בזה מוצאים אנו בעניינים אחרים בהלכה: כדבר המחוסר קציצה (גיטין כ"א, ב), ומחוסר קריבה (לעיל ק"ג, ועוד), ומחוסר פתיחה (יומא ס"ג, א), ומחוסר לבישה (זבחים י"ט, ב), מחוסר גזיזה ופדיה (להלן ק"ה, א), ומחוסר תלישה וקביצה (סנהדרין ק"ב, א. ש"ד"ג). אכן יש שגרסו "הדר פשטה מחוסר נקיבה כמחוסר מעשה דמי" (יעוין ב"גרות"י), ולפי גירסה זו אין העצם שחשב עליה לנוקבה מטמאת בניעתה, אלא אם כן עמד וניקבה ממש (שטמ"ק). ויש שאמרו כי ישנה גירסה נוספת, שלא נפשטה כלל בעייתו של רב אושעיא (ב"מ הלכות שאר אבות הטהואות פ"ב ה"י"ב ובס"ט). והעירו אחרונים כי אף לגירסתנו שפשט רב אושעיא את בעייתו, לא נמסר לנו מדוע פשט כן, והעלו הסברים דבר (שושנים לדוד). **ביצת השרץ המרוקמת** שכן יש מן השמונה שרצים שהם מטילים ביצים, כגון הצב והלטאה והחומט (ר"ב). והעובר שבתוך הביצה עובר תהליך היווצרות, ושלב זה של ההתרקמות הריהו "שיש בו כבר שרטוט תואר בעלי חיים ואיבריו בתוך הביצה (רמב"ם פיהמ"ש). **עכבר שחציו בשר וחציו אדמה** כתב הרמב"ם כי "היות העכבר לבד מן האדמה, עד שימצא

מהו דינה של קולית זו לענין טומאה. האם נחשבת היא כסתומה או כנקובה. וצדדי השאלה: האם דבר המחוסר נקיבה כמחוסר מעשה דמי [נחשב], והרי קולית זו דינה כסתומה, או לא? הדר [חזון] רב אושעיא ופשטה [פנתר] לשאלתו: מחוסר נקיבה לאו [לא] כמחוסר מעשה דמי [נחשב]. ולכן גם אם רק חשב עליה לנוקבה, הרי היא כנקובה.

מהו? מחוסר נקיבה כמחוסר מעשה דמי, או לא? הדר פשטה: מחוסר נקיבה לאו כמחוסר מעשה דמי.

ג משנה ביצת השרץ המרוקמת עובר – אף שהשרץ שבתוכה הינו טמא, מכל מקום הנגיעה בביצה הרי היא טהורה, שכן בשלב הזה אי אפשר לגעת בשרץ עצמו. ואולם אם ניקבה הביצה, ואפילו בנקב כל שהוא – הנוגע בביצה הריהו טמא. מין העכבר הגדל מהקרקע, הנמצא בשלב שבו חציו האחד הוא בשר, ואילו חציו האחר הוא אדמה, הנוגע בחלק הבשר – הריהו טמא, ואילו הנוגע בחלק האדמה – הריהו טהור. ר' יהודה אומר: אף הנוגע בחלק האדמה שכנגד הבשר – הריהו טמא.

ד גמרא תנו רבנן: "הטמאים" – לרבות ביצת השרץ וקולית השרץ. יכול אפילו לא ריקמה – תלמוד לומר: "השרץ", מה שרץ שרקם, אף ביצת השרץ שרקמה. יכול אפילו לא תלמוד לומר: "הנגע... יטמא", את שאפשר ליגע – טמא, ואת שאי אפשר ליגע – טהור. וכמה נקיבתה

– פחות השערה, שאפשר ליגע פחות השערה. **ה "עכבר שחציו" [וכו.]. אמר רבי יהושע בן לוי: והוא שהשרץ על פני כולו. איפא דמתני לה אסיפא, רבי יהודה אומר: אף הנוגע באדמה שכנגד בשר – טמא. אמר רבי יהושע בן לוי: והוא שהשרץ על פני כולו. מאן דמתני לה ארישא – כל שרץ אסיפא. ומאן דמתני לה אסיפא, אכל רישא – אף על גב דלא השרץ.**

ו תנו רבנן: "מתוך שנאמר "עכבר" שומע אני אפילו עכבר שבים, ששמו "עכבר". ודין הוא: טימא בחולדה וטימא בעכבר, מה חולדה – מין הגדל על הארץ, אף עכבר – מין הגדל על הארץ. או כלך לדרך זו: טימא בחולדה וטימא בעכבר, מה חולדה – כל ששמה חולדה, אף עכבר – כל ששמו עכבר, אפילו עכבר שבים ששמו "עכבר". – אי "על הארץ", יכול: על הארץ – יטמא, ירד לים – לא יטמא,

העכבר) על פני כולו (לכל אורכו, מראשו ועד רגליו). שכל הנוגע בצד זה של השרץ נטמא, שכל שבצד זה נחשב כשרץ. איכא דמתני לה אסיפא [יש ששונים אותה על סוף משנתנו]. שר' יהודה אומר: אף הנוגע באדמה שכנגד בשר – טמא, ועל כך אמר ר' יהושע בן לוי: והוא שהשרץ על פני כולו. ומעירים: מאן דמתני לה ארישא [מי ששונה את דברי ר' יהושע בן לוי על ראש המשנה]. שסבור הוא כי הנוגע בחלק הבשר של העכבר נטמא רק אם היה חלק הבשר לכל אורכו של העכבר – כל שכן שכן הוא הדין אסיפא [על סוף המשנה, על דברי ר' יהודה]. שבוודאי שהנוגע בחלק האדמה שכנגד הבשר נטמא רק אם החלק הבשר של העכבר היה על כל אורכו. ואולם מאן דמתני לה אסיפא [מי ששונה אותם על סוף המשנה] – דווקא הנוגע בחלק האדמה שכנגד הבשר נטמא רק כאשר השרץ העכבר על פני כולו, אבל בדין הנוצר ברישא [ראש המשנה] – הנוגע בחלק הבשר הריהו נטמא, אף על גב [אף על פ] שלא השרץ על פני כולו.

ז ועוד בדין טומאת העכבר. **תנו רבנן** [שנו חכמים] בברייתא: **מתוך שנאמר** החולד והעכבר והצב למינהו". ויקרא י"א, כ"ט), שומע אני שמטמא אפילו עכבר שבים, שגם שמו הוא "עכבר". ולכאורה דבר הנלמד מן הדין (היקש) הוא: טימא בחולדה וטימא בעכבר, מה חולדה המטמאת היא דווקא מין הגדל על הארץ, אף עכבר המטמא הוא כל ששמו "עכבר", ובכלל זה אפילו עכבר שבים הריהו מטמא, שכן שמו "עכבר". לכך תלמוד לומר "על הארץ" – זה שעל הארץ, של יבשה, ואין עכבר של ים מטמא. ועדיין יש לשאול: אי [אם] למדים אנו מן הכתוב "על הארץ", יכול שכך בא הכתוב ללמדנו: שאם היה העכבר על הארץ, בין עכבר של יבשה ובין עכבר של ים – יטמא, ואולם אם ירד לים, בין עכבר של יבשה ובין עכבר של ים – לא יטמא,

קצתו בשר וקצתו עפר וטיט – הוא ענין מפורסם מאוד, אין מספר לרוב המגידים לי שראו זה. אף על פי שמציאות בעל חיים כזה, דבר מתמיה, ולא נודעת בו טענה בשום פנים (פיהמ"ש). ואחרונים כתבו שלא מצאו דבר כעין זה. ולכן הסבירו "שעכבר" הנוצר כאן הוא מין שבלול שחלקו בשר וחלקו אדמה (השבלול).

אורה ההלכה
ביצת השרץ וכו' ביצת השרץ המרוקמת, אף על פי שהשרץ נראה מתוכה – טהורה. ניקבה כל שהוא – הנוגע בה טמא. כמשנה. (רמב"ם שם פ"ד ה"י).
עכבר שחציו בשר וחציו אדמה שרץ שחציו בשר וחציו אדמה, הנוגע בבשר – טמא, ובאדמה – טהור. כמשנה. (רמב"ם שם ה"א).
הוא שהשרץ על פני כולו שרץ שחציו בשר וחציו אדמה שהשרץ על פני כולו – אף הנוגע באדמה טמא (ראה בס"מ מהר"י קורקוס). (רמב"ם שם).

מסורת הש"ס
ב. תוספתא חולין פ"ח, כ.
ג. תוי"כ שם, כ"ט.
ד. תוי"כ שם, לא. ילקיש תורה תקלו.
ה. תוי"כ שם, כ"ט. ילקיש שם ד.

גרסות

לאו כמחוסר מעשה יש בכת"י: כמחוסר מעשה. **טמא עכבר שחציו בשר** בכת"י: טמאה עכבר שחציו שרץ ובמשניות נדפסות: טמא שרץ שחציו בשר.

תנו רבנן הטמאים בכת"י: ביצת השרץ ת"ר הטמאים.

לא ריקמה תלמוד לומר השרץ מה שרץ שרקם בכת"י: לא רוקמ' ת"ל השרץ מה שרץ המרוקמ' וכמה נקיבתה בכת"י: וכמה נקיבתו.

שאפשר ליגע כחוט השערה בכת"י: חסרות מלים אלה.

שכנגד בשר יש בכת"י: שכנגד הבשר.

שומע אני יש בכת"י: שומעני.

ששמו עכבר בכת"י: כל ששמו עכבר.

הגדל על הארץ בכת"י: מין הגדל בארץ.

או כלך בכת"י: כלך.

מה חולדה יש בכת"י: מה כשטימא בחולדה.

אפילו עכבר שבים ששמו עכבר בכת"י: חסרות מלים אלה.

החיים

עכבר

עכבר בית

העכבר שמדובר בו כאן, הוא כנראה עכבר הבית (Mus musculus) – מוכרסם זעיר שגודלו עד שמונה ס"מ, וצבעו אפור (לכן מלמטה). העכבר ניזון משיירים שונים שבבית, כפירורי לחם וכדומה. **חולדה** ראה עמ' 518.

***פולטריין** (צ"ל: פולציויל), מן הצרפתית העתיקה folcel – קבוצת שערות.